

Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki

Aleksandra Więk

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Streszczenie

Prawidłowo ukształtowana kultura czytelnicza stanowi niepodważalną wartość w rozwoju i funkcjonowaniu społecznym jednostki. Niezwykle istotne dla jej efektywnego kształtowania jest wczesne rozpoczęcie inicjacji literackiej oraz współdziałanie w niej wszystkich dorosłych pośredników - rodziców, nauczycieli, bibliotekarzy. Szczególną rolę spełniają tu bibliotekarze, którzy wybierając odpowiednie metody i formy pracy z najmłodszymi czytelnikami oraz ich opiekunami, mogą w znaczącym stopniu wspomóc prawidłowy przebieg inicjacji czytelniczej dziecka.

W artykule przedstawiono stan badań dotyczący kultury czytelniczej (z wyszczególnieniem kompetencji czytelniczych), koncentrując się zwłaszcza na możliwych kierunkach i sposobach jej efektywnego kształtowania. Określono znaczenie książki w szeroko pojętym rozwoju dziecka, a także omówiono rolę biblioteki w inicjacji literackiej dziecka, zwracając uwagę na metody i formy animacji czytelnictwa dziecięcego.

Słowa kluczowe

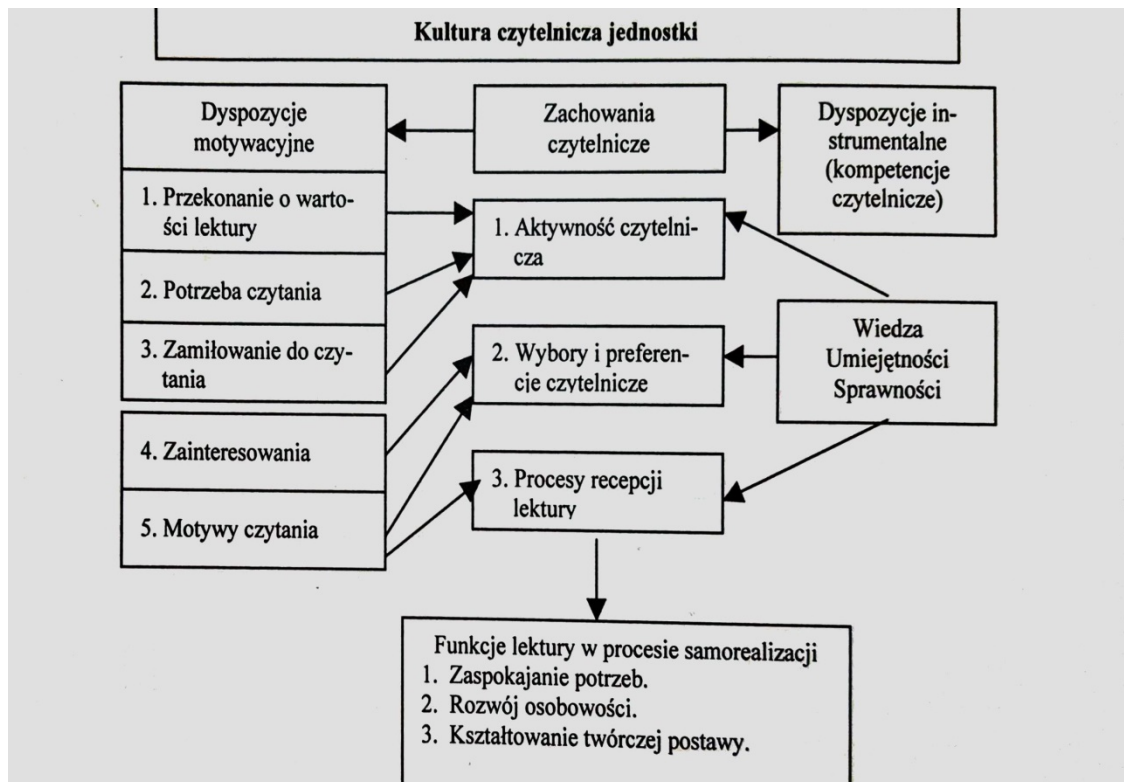
kultura czytelnicza, inicjacja literacka, kompetencje czytelnicze, animacja czytelnictwa dziecięcego, czytelnictwo dziecięce, rozwój dziecka, biblioteka

Kultura czytelnicza a inicjacja literacka

Kulturę czytelniczą w znaczeniu ogólnym definiuje się jako „integralny zespół zamiłowań, zainteresowań, nawyków, wiadomości, umiejętności i sprawności czytelniczych, które umożliwiają najkorzystniejszy dla wszechstronnego rozwoju jej osobowości i twórczego funkcjonowania w społeczeństwie - kontakt jednostki ze słowem drukowanym” [1].

Współcześnie badacze coraz częściej zwiastują kryzys tejże kultury, dlatego niezwykle istotne wydaje się szukanie rozwiązań, które mogłyby temu przeciwdziałać. Podkreśla się, że inicjacja literacka powinna rozpoczynać się jak najwcześniej, ponieważ właśnie w wieku przedszkolnym istnieją najlepsze warunki dla rozwoju trwałych predyspozycji czytelniczych. Powszechnym problemem badawczym staje się także miejsce biblioteki w rozwijaniu współczesnej kultury czytelniczej - osadzonej w świecie cyfrowych mediów i wirtualnej rzeczywistości [2].

Pojęcie kultury czytelniczej jest wieloznaczne i złożone, stosowane są zamiennie nazwy: kultura czytania, kultura czytelnicza, przygotowanie czytelnicze, dojrzałość czytelnicza, akcentowane są także jej elementy składowe: dyspozycje motywacyjne, zachowania czytelnicze, dyspozycje instrumentalne (kompetencje czytelnicze) oraz funkcje lektury w procesie samorealizacji.

II. 1. Składowe kultury czytelniczej.

źródło: B. Jachimczak, *Badania czytelnictwa czy kultury czytelniczej społeczeństwa?*, „Poradnik Bibliotekarza”, 1990, nr 1.

Jadwiga Andrzejewska definiuje kulturę czytelniczną w szerokim znaczeniu jako ogół procesów i zjawisk związanych ze społecznym funkcjonowaniem książek i czasopism, natomiast w znaczeniu węższym (psychologicznym) - jako składnik osobowości, ukształtowany pod wpływem różnych czynników w toku obcowania z przekazami piśmiennymi [3]. Maria Walentynowicz do podstawowych elementów kultury czytelnicznej zalicza: systematyczny kontakt czytelnika z książką i zamiłowanie w czytaniu, odpowiedni dobór lektury i umiejętność wartościowania, właściwą naukę czytania, umiejętność stosowania wiedzy zaczerpniętej z książki, dążenie do posiadania własnego księgozbioru [4].

Kultura czytelnicza kształtuje się w wyniku inicjacji literackiej, czyli zespołu działań wychowawczych, uświadomionych oraz spontanicznych, prowadzących do wytworzenia u wychowanka względnie autonomicznej potrzeby korzystania z dóbr kultury - w tym wypadku obcowania z literaturą [5]. Najważniejszym celem inicjacji literackiej jest więc pojawienie się u dziecka potrzeb czytelnicznych, które łączą się z potrzebami psychicznymi właściwymi każdemu człowiekowi. Alicja Bałuch wskazała pięć podstawowych potrzeb czytelnicznych: przyjemność czytania, potrzebę emocji, potrzebę wiedzy, potrzebę kombinowania i potrzebę marzeń [6].

Inicjacja literacka zależna jest od pośredników - dorosłych osób będących dla dziecka wzorem do naśladowania, w istotny sposób wpływających na dobór lektur, konkretyzacje treści literackich, czy samo zapoczątkowanie kontaktu z książką. Pierwszy kontakt z książką odbywa się zazwyczaj w rodzinie, jest więc niezwykle ważne, aby opiekunowie dziecka mieli świadomość, że ich postawa wpływa na kształtowanie jego kultury czytelnicznej i decyduje o potrzebach czytelnicznych. Każdy dorosły pośrednik wdrażający dziecko do czytelnictwa, powinien wiedzieć jak kierować jego samodzielną lekturą, aby w odpowiedni sposób dotarła do jego świadomości i oddziaływała na wyobraźnię [7]. Inicjacja literacka, która dokona się jak najwcześniej oraz będzie prawidłowo przebiegać (na co największy wpływ mają pośrednicy), daje szansę na wykształcenie dojrzałego czytelnika o wysokiej kulturze czytelnicznej. Proces ten jest złożony i przebiega wieloetapowo.

Młody czytelnik, który w pierwszej kolejności nauczył się umiejętnie wykorzystywać książkę, jako jeden ze sposobów realizowania swoich potrzeb - stopniowo osiąga dojrzałość czytelniczną. Joanna Papuzińska wymienia m.in. takie składowe dojrzałości czytelnicznej (w kolejności od najprostszych do bardziej złożonych), jak [8]:

- Zaistnienie potrzeb czytelnicznych - pozwalających na doświadczanie przyjemności w obcowaniu z literaturą.
- Techniczna umiejętność czytania ze zrozumieniem - umożliwiająca samodzielne interpretowanie tekstów literackich.
- Umiejętność odczytywania sensów lektury i psychicznego w nie zaangażowania.
- Umiejętność doboru i selekcja lektury do własnych potrzeb psychicznych - jako pierwsze przejawy kształtowania się potrzeb czytelnicznych.

- Różnicowanie się potrzeb czytelniczych - świadomość, że można je zaspokajać poprzez różne typy literatury.
- Elastyczność odbioru i skłonność do rozszerzania własnych sprawności czytelniczych.

Niektórzy czytelnicy nigdy nie osiągają pełnej dojrzałości czytelniczej - rozumianej jako suma wymienionych elementów: zatrzymują się oni na którymś z wcześniejszych poziomów, pewne umiejętności u nich się nie rozwijają lub zanikają z czasem. Zależy to od różnorodnych czynników, które można zakwalifikować do dwóch grup: cechy indywidualne jednostki oraz środowisko społeczne. W pierwszej grupie wyróżnić można takie składowe, jak np.: poziom inteligencji, stan zdrowia, typ wyobraźni, doświadczenia osobiste, temperament, wykształcenie czy aspiracje. Środowisko społeczne może natomiast obejmować: środowisko rodzinne, rówieśnicze, zawodowe, lokalne instytucje - placówki edukacyjne (przedszkole, szkoła), instytucje upowszechniające książki (księgarnie, wydawnictwa, biblioteki), organizacje społeczne, środki masowego przekazu [9].

Powodzenie w kształtowaniu kultury czytelniczej w dużej mierze zależy od odpowiedniego współdziałania pośredników inicjacji czytelniczej. Także Helena Radlińska - traktując książkę i bibliotekę jako podstawowe elementy oddziaływania społecznego - podkreślała konieczność łączenia pracy bibliotecznej z całością środowiskowej działalności wychowawczej: rodziny, szkoły, miejsca pracy i wypoczynku [10].

Znaczenie książki w rozwoju dziecka

Znaczenie lektury w rozwoju dziecka ma niepodważalne, podkreślane wielokrotnie przez badaczy znaczenie. Alina Wajda określa książkę jako najbardziej wartościowy element psychicznego i kulturalnego rozwoju młodego czytelnika [11]. Odpowiednio dobrana lektura pomaga w kształtowaniu charakteru dziecka, jego wrażliwości etycznej i estetycznej, wyobraźni i logiki myślenia, a także m.in. uczy odróżniać dobro od zła, rozumieć innych poprzez konfrontację postaw z postawami książkowych bohaterów, rozwija wrażliwość na poprawność języka i ortografii, wzbogaca słownictwo i styl wypowiedzi.

Również współcześnie badacze zwracają uwagę na korzyści płynące z czytania. Amerykański pedagog Kelly Gallagher, autor popularnego poradnika *Jak zachęcać do czytania* wymienia dziewięć powodów, dla których warto czytać [12]:

1. Czytanie daje satysfakcję.
2. Czytanie rozwija dojrzałe słownictwo.
3. Dzięki czytaniu lepiej piszemy.
4. Czytanie jest trudne, a trudności są potrzebne.
5. Czytając, stajemy się mądrzejsi.
6. Czytanie przygotowuje do zaistnienia na rynku pracy.
7. Czytanie przynosi korzyści finansowe.

8. Czytanie otwiera drzwi do dalszej edukacji.
9. Czytanie broni nas przed wykluczeniem społecznym.

Irena Koźmińska i Elżbieta Olszewska w publikacjach *Z dzieckiem w świat wartości* i *Wychowanie przez czytanie* podkreślają, że codzienne czytanie dziecku zaspokaja jego potrzeby emocjonalne, wspiera jego rozwój psychiczny, intelektualny i społeczny, jest jedną z najbardziej skutecznych strategii wychowania, a jednocześnie może sprawiać ogromną przyjemność [13]. Autorki akcentują zalety codziennego głośnego czytania dziecku, które m.in. buduje jego własne poczucie wartości, kształtuje mocną więź między rodzicem a dzieckiem, wyrabia u niego zdolności językowe i umysłowe.

Czytelnictwo dziecięce charakteryzuje się pewnymi swoistymi właściwościami, dlatego wymaga indywidualnego podejścia, od którego zależy także powodzenie w rozwijaniu kultury czytelniczej. Różnica czytelnictwa dzieci i młodzieży wynika z odrębnej struktury psychicznej i biologicznej oraz wiążących się z nią potrzeb dydaktyczno-wychowawczych najmłodszych w zakresie wiedzy, doznań emocjonalnych i rozrywkowych.

A. Wajda podkreśla, że jest ono procesem ciągłego doskonalenia myślowego, rozwoju i dojrzewania możliwości odbiorczych młodych czytelników, postępującego w parze z ich rozwojem biologicznym. Rozwój czytelniczy dzieci można podzielić na te same etapy co rozwój psychiczny, gdyż przebiega on podobnie. Wyróżniamy więc: wiek przedszkolny (do 7 roku życia), młodszy wiek szkolny (7-11 lat), średni wiek szkolny (12-13 lat), okres dorastania (14-18 lat). W zależności od wieku dziecka wyróżnia się odmienne linie zainteresowań czytelniczych: baśniowa (do 11 roku życia), przygodowa, przyrodnicza i historyczna (od 11 do 14 roku) oraz realistyczna (od 14 do 16 roku) [14].

Pierwsze kontakty dziecka z książką następują już w początkowych latach życia - kiedy interesuje się ono głównie ilustracją i jej interpretacją [15]. W wieku 4-5 lat dzieci dostrzegają w większym stopniu powiązanie obrazu i słowa, same domagają się głośnego czytania, będąc szczególnie wrażliwe na poezję i treści baśniowe. Wywołane w trakcie lektury emocje i przeżycia, wywołują u dziecka nawyk obcowania z książką, mający ogromny wpływ na jego dojrzały stosunek do czytania. Czytanie wspomaga także jego prawidłowy rozwój, wiedzę i umiejętności społeczne. Szczególna rola spoczywa na rodzicach, świadomych wartości czytania dla rozwoju dziecka, którzy powinni zapewnić mu od najmłodszych lat kontakt z książką.

W rozwijanie czytelnictwa u dzieci w wieku przedszkolnym włączają się także biblioteki oraz różne organizacje. Jedną z nich jest Fundacja „ABCXXI - Cała Polska czyta dzieciom”, która m.in. uruchomiła projekt polegający na przekazywaniu młodym mamom po urodzeniu dziecka bezpłatnego pakietu pn. *Pierwsza Książka Mojego Dziecka* (PKMD), złożonego z książki z tekstami dla rodziców i wierszami do czytania dziecku od urodzenia oraz DVD z filmem edukacyjnym i kołysankami [16]. Treści edukacyjne mają przekonać dorosłych, że jak najwcześniejsze rozpoczęcie czytania dziecku to najlepsza inwestycja w jego przyszłość.

Z kolei Fundacja Metropolia Dzieci razem z Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną w Gdańsku zorganizowała projekt „Z książką na start” skierowany do dzieci w wieku 0-6 lat, którego cel to rozwój kreatywności dzieci, rozbudzenie w nich miłości do książek oraz wskazanie rodzicom i opiekunom możliwości spędzenia czasu z dziećmi - czyli zaangażowania w ich prawidłowy rozwój [17]. W czasie pierwszej wizyty w bibliotece mały czytelnik otrzymuje pakiet startowy, w nim m.in. kartę biblioteczną i darmową książkę dopasowaną do jego wieku i zainteresowań.

Czytelnictwo najmłodszych wymaga znajomości swoistej specyfiki środowiska dziecięcego, zmienności potrzeb i motywacji czytelniczych w poszczególnych fazach rozwoju, szybkiego zaspakajania ich potrzeb czytelniczych, a także współdziałania wszystkich pośredników inicjacji literackiej.

Rozwijanie kompetencji czytelniczych

Kompetencje czytelnicze (tzw. dyspozycje instrumentalne), czyli wiedza i umiejętności czytelnicze w zakresie poszerzania i wyboru lektury, recepcji tekstów, korzystania z książek i czasopism, stanowią jeden z najczęściej wymienianych elementów składowych kultury czytelniczej [18]. Rozwijanie tego rodzaju kompetencji jest więc jednocześnie kształtowaniem kultury czytelniczej najmłodszych.

Pojęcie kompetencji czytelniczych również jest złożone, dlatego badacze w celu uściślenia go wyróżniają jego poszczególne elementy. Elżbieta Szeffler, poddając analizie programy edukacyjne początkowych klas szkoły podstawowej (I-III) zaproponowała oryginalne ujęcie grup kompetencji czytelniczych. Wyróżniła wśród nich m.in. opanowanie techniki czytania, umiejętność rozumienia czytanego tekstu, stosowanie różnych form pracy z tekstem, poznanie struktury dzieła literackiego, wykorzystanie umiejętności czytania w życiu codziennym, posiadanie wiadomości o budowie książki i jej powstawaniu, umiejętność wykorzystywania książki jako źródła informacji, samodzielność w kontaktach z książką, umiejętność poszukiwania książek i dokonywania wyboru, przekonanie o wartości książki i lektury, rozwój zdolności poznawczych służących rozwojowi potrzeb, nawyków i zainteresowań czytelniczych, korzystanie z biblioteki i stała z nią współpraca, poznanie różnych sposobów czytania i posługiwanie się nimi [19].

Z kolei Jadwiga Andrzejewska określiła, że kompetentny czytelnik potrafi: zachować się w bibliotece i korzystać z niej, posługiwać się narzędziami informacji o książkach, korzystać z książek i czasopism w oparciu o znajomość ich budowy, szybko wyszukiwać informacje w książkach i czasopismach, stosować różne techniki czytania, interpretować czytane teksty na poziomie dosłownym i przenośnym, czytać po cichu ze zrozumieniem, a w końcu - racjonalnie zorganizować warsztat pracy samokształceniowej [20]. Kompetencje czytelnicze oznaczają więc wiedzę, umiejętności i sprawności dziecka, umożliwiające mu rozwiązywanie różnorodnych problemów za pomocą lektury [21]. W bezpośredni sposób wpływają one na zachowania czytelnicze i aktywność czytelniczą najmłodszych, stanowiąc efekt działań mających na celu tzw. przygotowanie czytelnicze uczniów.

Według podstawy programowej kształcenia ogólnego czytanie, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, stanowi jedną z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w ramach kształcenia ogólnego. Szczególnie istotne jest jak najwcześniejsze rozpoczęcie rozwijania kompetencji czytelniczych. Powinno być ono realizowane na każdym etapie edukacyjnym, począwszy od wychowania przedszkolnego, ponieważ właśnie ten okres jest kluczowy dla trwałego ukształtowania przyszłego dojrzałego czytelnika. Rozwijanie kompetencji czytelniczych wśród najmłodszych to jedno z głównych zadań stojących także przed bibliotekarzami.

Animacja czytelnictwa dziecięcego

Dobrze przygotowane zajęcia z dziećmi w bibliotekach pozwalają na przedstawienie tego miejsca na przekór stereotypom - jako przyjaznego, ciekawego i wartego uwagi. To postrzeganie przełożyć się może na ukształtowanie kontaktów z książką, a umiejętnie dobrane formy i metody pracy mogą w znaczącym stopniu wspomóc kształtowanie kultury czytelniczej najmłodszych.

Obecnie coraz częściej akcentuje się wzbudzenie silnej motywacji do lektury - poprzez uczynienie jej atrakcyjnym, zdolnym, do zaspokojenia różnych potrzeb dziecka, jako najważniejsze zadanie inicjacji literackiej. Być może wpływ ma na to coraz silniejsza „konkurencja” nowych mediów i technologii informatycznych, wykorzystujących ekspresywne formy oddziaływania, choć, jak twierdzi Joanna Papuzińska: „Takie prawdziwe czytanie - coś, co można by nazwać przygodami człowieka czytającego - zawsze było przywilejem elit, grupy ludzi ciekawych świata, z intelektualnym zacięciem. Bez względu na status. (...) A prawdziwego czytelnika nawet najbardziej kolorowa telewizja od książki nie oderwie” [22]. Jeśli lektura stanowić ma jednak swoistą alternatywę dla Internetu czy mobilnych aplikacji - powinna być kojarzona przez dziecko jako równie atrakcyjna forma spędzania czasu.

Praca z czytelnikiem jest podstawowym sposobem oddziaływania bibliotekarzy jako pośredników w inicjacji czytelniczej dziecka. Stanowi ona zespół działań, które zmierzają do inicjowania, stymulowania, kierunkowania i optymalizacji procesów czytania oraz użytkowania biblioteki i jej zasobów [23]. Przez badaczy określana jest często także jako animacja czytelnictwa, czyli swoiste jego „ożywienie” czy uatrakcyjnienie.

J. Papuzińska przez animację rozumie „zajęcia kulturalne, które mają w konsekwencji doprowadzić do książki i czytelnictwa” [24]. Autorka określa bibliotekę jako miejsce spędzania czasu wolnego, gdzie mogą współistnieć różne formy aktywności rozwijające inteligencję i wrażliwość dziecka, przygotowujące je w sensie pośrednim do czytania, ale w których czytanie nie musi odgrywać roli pierwszorzędnej. Postuluje również sięgnięcie do pedagogiki zabawy w metodyce pracy z najmłodszymi czytelnikami.

Animacja czytelnictwa wykorzystuje takie metody pracy, „których treścią i podstawą jest motywowanie dzieci (...) do podejmowania decyzji o realizacji zadań i urzeczywistnianiu określonych wartości, które w konsekwencji prowadzić mogą do książki i czytelnictwa” [25]. Zadania te mogą mieć rozmaity charakter, wyzwalając aktywność ruchową dzieci, być zachętą do własnej twórczości czy inspirować autentyczną zabawę i odgrywanie ról [26].

Formy i metody pracy z młodym czytelnikiem charakteryzują się przede wszystkim różnorodnością, przenikaniem się i łącznym występowaniem, istnieją także różne ich klasyfikacje oparte na wielu kryteriach. Jedną z nich jest klasyfikacja Jacka Wojciechowskiego, który pracę z czytelnikiem rozumie jako zespół działań zmierzających do inicjowania, stymulowania, kierunkowania i optymalizacji procesów czytania oraz użytkowania biblioteki i jej zasobów. Zaproponował on typologię form pracy z czytelnikiem opartą na kryteriach sytuacji odbioru i relacji między odbiorcami. Wyróżnił następujące formy pracy z czytelnikiem: indywidualne, poglądowe (pierwotnie nazywane quasi-zbiorowymi), zbiorowe oraz zespołowe [27].

Do form indywidualnych, które cechuje bezpośredni kontakt bibliotekarza z konkretnym czytelnikiem, zaliczyć można wszelkie objaśnienia werbalne (np. dotyczące zasad korzystania z biblioteki) i rozmowy. Uznaje się je za najbardziej wydajne, choć też najbardziej czasochłonne. Do form poglądowych, w których oddziałuje się na publiczność niezebraną, włącza się m.in. wszelkiego typu ekspozycje, powiadomienia, plakaty, afisze, ulotki, jak też strony internetowe itp. Spełniają one funkcje informacyjne, reklamowe i ekspozycyjne. W przypadku tych form skierowanych do młodych czytelników, ze względu na brak umiejętności czytania części z nich, często umieszcza się je razem z tymi dla dorosłych i uzupełnia odpowiednimi elementami graficznymi i obrazkowymi [28].

Kolejną grupę wyodrębnioną przez Wojciechowskiego stanowią formy zbiorowe, w ramach których dochodzi do oddziaływania na grupę zebraną w jednym miejscu i czasie. Zaliczyć można do nich m.in. prelekcje, wieczory bajek, konkursy czytelnicze, imprezy czytelnicze, imprezy literacko-muzyczne. Ostatnią z wyróżnionych w tej klasyfikacji są formy zespołowe, silnie aktywizujące, za pomocą których dokonuje się oddziaływanie zarówno na zebraną, wewnątrznie zintegrowaną grupę, jak i samoodziaływanie tej zbiorowości na siebie. Wśród nich można wyróżnić: dyskusje, debaty, wszelkie koła zainteresowań, spotkania autorskie, lekcje biblioteczne.

Podział dokonany przez J. Wojciechowskiego został wykorzystany przez Michała Zająca, który wyodrębnił nowe przykłady działań w ramach omówionych wyżej form, mogące stanowić ciekawą i oryginalną propozycję w pracy z najmłodszymi [29]. Wśród form zbiorowych wyróżnił te związane z opowiadaniem, czyli najstarszą formą (ustnego) przekazu literackiego. Jedną z nich jest *storytelling* („prezentowanie opowieści”, „gawędziarstwo”) - angielska forma, która nie ogranicza się do opowiadania dzieciom bajek i baśni, ale także mitów, legend, historii biblijnych itp. Prowadzi ona pośrednio do książki - po wysłuchaniu opowiadania zaprezentowanego przez bibliotekarza, dziecko dowiaduje się, że może je znaleźć także w książce.

Inną polecaną przez niego formą jest tzw. *booktalking* („książkomówienie”, „gawędy o książkach”) - elementarna metoda stosowana w anglosaskim bibliotekarstwie dziecięcym. Polega ona na krótkiej prezentacji książek, w równym stopniu wiążącej się ze sztuką opowiadania, jak reklamowania.

Wśród oryginalnych sposobów pracy z młodym czytelnikiem, które nie znajdują się w popularnych klasyfikacjach, wymienić warto *kamishibai* - japoński teatr obrazkowy, określany jako teatr papierowy, teatr ilustracji czy narracji, formę obecnie coraz częściej stosowaną w bibliotekach [30]. *Kamishibai* jest narzędziem służącym do snucia opowieści z wykorzystaniem specjalnie przygotowanego teatryku i prezentowanych w nim ilustracji. Opowiadanie staje się formą przedstawienia, w którym uczestniczą dzieci, a także pretekstem do ciekawych zajęć z tekstem literackim.

Jak zauważa Grażyna Lewandowicz - nie ma form mniej lub bardziej ważnych, każda może pomóc zdobyć i zatrzymać czytelnika [31]. W przypadku pracy z dziećmi niewątpliwie istotna jest umiejętność selekcji oraz dobierania form pracy z uwzględnieniem przede wszystkim fazy rozwoju oraz indywidualnych zainteresowań i dojrzałości czytelniczej dziecka. Istotna jest także ciągłość i systematyczność w ich stosowaniu, stojąca w opozycji do okazjonalności. J. Papuzińska podkreśla, że „chęć uzyskania szybkich, spektakularnych efektów, nadmierna skłonność do organizowania dzieci może zniweczyć cały rezultat. (...) Tylko nieprzerwana, systematyczna obecność biblioteki w środowisku może przynieść owoce” [32].

Bibliotekarz pracujący z dziećmi poza znajomością swoistej odrębności czytelnictwa dziecięcego oraz wiedzy z zakresu psychologii i rozwoju dzieci powinien charakteryzować się odpowiednim podejściem do młodego czytelnika. J. Papuzińska, określa sztukę wyboru - w kontekście kształtowania zbiorów bibliotecznych, zdolności rozpoznawania i wspierania wartościowej literatury oraz przekazywania tej umiejętności młodemu czytelnikowi - jako podstawową umiejętność bibliotekarza dziecięcego [33]. Tworzy ona ideał „bibliotekarza-animatora”, pobudzającego najmłodszych do aktywnego odbioru literatury oraz świadomego uczestnictwa w komunikacji społecznej. Praca z najmłodszymi wymaga także od bibliotekarza umiejętności współpracy z innymi pośrednikami inicjacji czytelniczej - przede wszystkim rodzicami, gdzie szczególnie istotne są m.in. aktywizacja, uświadomienie opiekunom wartości korzystania z biblioteki, roli książki w rozwoju dziecka czy konieczności samodzielnej pracy z dziećmi [34].

Podsumowanie

Prawidłowo ukształtowana kultura czytelnicza umożliwia „najkorzystniejszy dla wszechstronnego rozwoju osobowości i twórczego funkcjonowania w społeczeństwie - kontakt jednostki ze słowem drukowanym” [35], jej wartość jest więc niepodważalna. Badacze podkreślają rolę lektury w psychicznym i kulturalnym rozwoju dziecka, a także jej wpływ na proces wychowania. Kompetencje czytelnicze, będące składową kultury czytelniczej uznawane są natomiast za jedną z najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia podczas kształcenia ogólnego.

Efektywne kształtowanie kultury czytelniczej wymaga wczesnego rozpoczęcia inicjacji literackiej oraz współdziałania w niej wszystkich dorosłych pośredników między dzieckiem a książką - rodziców, nauczycieli, bibliotekarzy. Szczególną rolę spełniają tu bibliotekarze, którzy są odpowiedzialni za wybór odpowiednich metod i form pracy z najmłodszymi czytelnikami oraz ich opiekunami. Animacja czytelnictwa dziecięcego w bibliotekach może w znaczącym stopniu wspomóc prawidłowy przebieg inicjacji czytelniczej dziecka, pomagając w ukształtowaniu kulturalnego czytelnika - czyli takiego, który „[...] chce czytać, lubi czytać, wie, co czytać, umie czytać z pożytkiem” [36].

Przypisy:

- [1] K. Wojciechowski (red.), *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, Wrocław, 1986, s. 49.
- [2] M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska (red.), *W kręgu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży*, Łódź, 2015, s. 12.
- [3] J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne : teoria i praktyka. T. 2, Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa, 1996, s. 27.
- [4] M. Walentynowicz, *Podstawy czytelnictwa w szkole podstawowej*, Warszawa, 1961, s. 42.
- [5] J. Papuzińska, *Inicjacje literackie : problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, Warszawa, 1981, s. 8.
- [6] A. Baluch, *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Warszawa, 1994, s. 57-70.
- [7] J. Papuzińska, op. cit.
- [8] Tamże, s. 15-17.
- [9] J. Andrzejewska, op. cit., s. 32-35.
- [10] H. Radlińska, *Książka wśród ludzi*, Warszawa, 2002, s. 13-15.
- [11] A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa, 1983, s. 73-74.
- [12] K. Gallagher, *Jak zachęcać do czytania : minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, Gdańsk, 2007, s. 35.
- [13] I. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa, 2014.

- [14] A. Wajda, op. cit., s. 75-77.
- [15] Tamże.
- [16] *Kampania społeczna „Pierwsza Książka Mojego Dziecka”*. In *Cała Polska czyta dzieciom* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-23]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/pkmd>.
- [17] *Projekt “Z książką na start”* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-23]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.zksiazkanastart.pl/o-projekcie-1>.
- [18] J. Andrzejewska, op. cit., s. 26.
- [19] E. Szefler, *Kompetencje czytelnicze uczniów w młodszym wieku szkolnym. T. 1, Stan obecny*, Bydgoszcz, 2003, s. 179, 182.
- [20] J. Andrzejewska, op. cit., s. 36.
- [21] E. Szefler, op. cit., s. 176-177.
- [22] J. Mikołajewski, *Kartka za kartką : rozmowa z Joanną Papuzińską*. In *Wyborcza.pl* [online], 2004 [dostęp: 2016-11-23]. Dostępny w World Wide Web: <http://wyborcza.pl/1,75517,1919862.html>.
- [23] M. Drzewiecki, *Biblioteka we współczesnej szkole*, Warszawa, 1991, s. 41.
- [24] J. Papuzińska, *Książki, dzieci, biblioteka*, Warszawa, 1992, s. 41.
- [25] W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa, 2001, s. 5.
- [26] J. Papuzińska, G. Walczewska-Klimczak (red.), *Animacja czytelnictwa dziecięcego : koncepcje - doświadczenia - postulaty*, Płock ,2004, s. 9.
- [27] J. Wojciechowski, *Podstawy pracy z czytelnikiem*, Warszawa, 1991, s. 140.
- [28] M. Zając, *Promocja książki dziecięcej*, Warszawa, 2000, s. 101.
- [29] Tamże, s. 104-109.

- [30] *Kamishibai : przewodnik metodyczny* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-23]. Dostępny w World Wide Web: http://www.minilandeducational.com/wp-content/descargas/22230/2-Kamishibai_Guide_pl.pdf.
- [31] G. Lewandowicz-Nosal, *Biblioteki dla dzieci : poradnik*, Warszawa, 2008, s. 60.
- [32] J. Papuzińska, *Książki, dzieci, biblioteka...*, op. cit., s. 32.
- [33] Papuzińska J., *Refleksje nad kształceniem bibliotekarzy dziecięcych*. In J. Wojakowski (red.), *Kształcenie akademickie w zakresie księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*, Warszawa, 1989, s. 62-69.
- [34] M. Zając, op. cit., s. 120-121.
- [35] K. Wojciechowski (red.), op. cit., s. 49.
- [36] J. Andrzejewska, op. cit., s. 37.

Bibliografia:

- [1] Andrzejewska J., *Bibliotekarstwo szkolne : teoria i praktyka. T. 2, Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996.
- [2] Antczak M., Walczak-Niewiadomska A. (red.), *W kręgu kultury czytelniczej dzieci i młodzieży*, Łódź 2015.
- [3] Baluch A., *Dziecko i świat przedstawiony, czyli tajemnice dziecięcej lektury*, Warszawa 1994.
- [4] Drzewiecki M., *Biblioteka we współczesnej szkole*, Warszawa 1991.
- [5] Gallagher K., *Jak zachęcać do czytania : minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, Gdańsk 2007.
- [6] Grabowska D., *Formy i metody pracy w bibliotekach*, „Animacja w Bibliotece : dodatek do Poradnika Bibliotekarza”, [online], 2013, nr 2, s. 4-6 [dostęp: 2016-11-23]. Dostępny w World Wide Web: http://poradnikbibliotekarza.pl/new/pliki/dodatek_animacja.pdf.

- [7] *Kamishibai : przewodnik metodyczny* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-23]. Dostępny w World Wide Web: http://www.minilandeducational.com/wp-content/descargas/22230/2-Kamishibai_Guide_pl.pdf.
- [8] Koźmińska I., Olszewska E., *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa 2014.
- [9] Lewandowicz-Nosal G., *Biblioteki dla dzieci : poradnik*, Warszawa 2008.
- [10] Papuzińska J., *Inicjacje literackie : problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, Warszawa 1981.
- [11] Papuzińska J., *Książki, dzieci, biblioteka*, Warszawa 1992.
- [12] Papuzińska J., *Refleksje nad kształceniem bibliotekarzy dziecięcych*. In J. Wojakowski (red.), *Kształcenie akademickie w zakresie księgoznawstwa, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*, Warszawa, 1989, s. 11-20.
- [13] Papuzińska J., Walczewska-Klimczak G. (red.), *Animacja czytelnictwa dziecięcego : koncepcje - doświadczenia - postulaty*, Płock 2004.
- [14] Radlińska H., *Książka wśród ludzi*, Warszawa 2002.
- [15] Szeffler E., *Kompetencje czytelnicze uczniów w młodszym wieku szkolnym. T. 1, Stan obecny*, Bydgoszcz 2003.
- [16] Wajda A., *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983.
- [17] Walentynowicz M., *Podstawy czytelnictwa w szkole podstawowej*, Warszawa 1961.
- [18] Wojciechowski J., *Podstawy pracy z czytelnikiem*, Warszawa 1991.
- [19] Zając M., *Promocja książki dziecięcej*, Warszawa 2000.

Informacja o autorze:

mgr Aleksandra Więk - młodszy bibliotekarz, pracownik Oddziału Magazynów i Konserwacji Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, tel. 12 662 63 70, e-mail: aleksandra.wiek@libpost.up.krakow.pl.